

Opóźniony rozwój mowy

[psycholog Kamila Kroc](#)

Opóźniony rozwój mowy dziecka to częsta przyczyna zmartwień rodziców, którzy zachodzą w głowę, dlaczego ich pociecha nie rozmawia z rówieśnikami, nie inicjuje kontaktów słownych, posługuje się głównie gestami, prezentuje mały zasób słownictwa albo nie mówi wcale. Nie zawsze jednak opóźnienia w nabywaniu zdolności językowych muszą oznaczać patologie funkcjonowania szkraba. [Brak mowy](#) albo opóźniony rozwój mowy mogą świadczyć o [zaburzeniach ze spektrum autyzmu](#), ale nie tylko. Jak przebiega rozwój zdolności werbalnych u dzieci i kiedy zacząć się niepokoić?

Etapy rozwoju mowy u dzieci

Każde dziecko rozwija się w sposób indywidualny, a między rówieśnikami można zaobserwować różnice w zdolnościach językowych, świadczące nawet o półrocznych przesunięciach. Nie warto wpadać w panikę, kiedy syn sąsiadki z naprzeciwka, rówieśnik naszego Jasia, mówi o 10 słów więcej niż nasza pociecha. Kiedy jednak dziecko przekroczy trzeci rok życia i nadal posługuje się zaledwie kilkoma wyrazami, należy udać się do foniatry lub logopedy. Zdolność mówienia to skomplikowany proces, który obejmuje nie tylko umiejętność artykulacji dźwięków, ale też rozumienie mowy i szereg czynności, zachodzących w mózgu. Mowy musi nauczyć się każde dziecko – to podstawa kształtowania się osobowości, [kontaktów społecznych](#) i sfery emocjonalnej szkraba. Zazwyczaj wyróżnia się ilościowe **zaburzenia mowy**, dotyczące zasobu słownictwa, oraz jakościowe zaburzenia mowy, dotyczące nieprawidłowości w posługiwaniu się formami gramatycznymi. Rozwój mowy zależy nie tylko od struktur mózgowych, czynników genetycznych, ale też stymulacji środowiskowej dziecka do mówienia, kontaktu z rówieśnikami i mówiącymi dorosłymi.

Do prawidłowego [rozwoju mowy](#) potrzeba kontaktów werbalnych malucha z otoczeniem, które pozwalają doskonalic wymowę, poszerzać zasób słownictwa, uczyć zasad gramatycznych, właściwego akcentu, melodii, rytmu mówienia itp. Mimo iż każde dziecko prezentuje specyficzny sposób rozwoju języka, to daje się wyróżnić pewne standardowe **etapy rozwoju mowy**:

- Etap przygotowawczy – tzw. okres „zerowy”, który stanowi niejako wstęp do kształtowania się mowy. Obejmuje czas życia płodowego dziecka, od 3. do 9. miesiąca, kiedy powstają narządy mowy, płód odczuwa ruchy matki, słyszy jej bijące serce i zaczyna reagować na bodźce akustyczne i różne dźwięki. Dlatego tak ważne jest rozmawianie z dzieckiem, będąc w ciąży albo śpiewanie mu piosenek.
- Okres melodii – trwa od narodzin do pierwszego roku życia. Główne **sposoby komunikowania się** noworodka ze światem to krzyk i płacz, które stanowią rodzaj ćwiczeń oddechowych. W okolicach 2. albo 3. miesiąca pojawia się głużenie (głoski

gardłowe – g, h, k), pozwalające trenować narządy artykulacyjne, a po 6. miesiącu życia – gaworzenie, czyli naśladowanie i powtarzanie dźwięków mowy.

- Okres wyrazu – trwa od pierwszego do drugiego roku życia. Maluszek zaczyna posługiwać się większością samogłosek i wymawia wiele spółgłosek, a pod koniec tego etapu jego słownik zawiera już około 300 słów. Dziecko zwykle więcej rozumie, co do niego się mówi niż jest w stanie samo powiedzieć. Zazwyczaj upraszcza grupy spółgłoskowe, a głoski trudne zastępuje łatwiejszymi. Duże znaczenie w tym czasie mają **wyrazy dźwiękonaśladowcze**.
- Okres zdania – trwa od drugiego do trzeciego roku życia. Dziecko wymawia już wszystkie spółgłoski i samogłoski. Pod koniec tego etapu mogą pojawić się tzw. głoski syczące i szumiące. Maluch nadal jednak zastępuje trudne głoski łatwiejszymi, np. zamiast „r” mówi „l” lub „j”, upraszcza słowa, zniekształca wyrazy, niewyraźnie wypowiada końcówki słów. Zaczyna mówić o sobie w pierwszej osobie liczby pojedynczej (ja), tworzy proste zdania i używa zaimków.
- Okres swoistej mowy dziecięcej – trwa od trzeciego do siódmego roku życia. Dziecko potrafi swobodnie rozmawiać, utrwalają się głoski syczące i szumiące oraz pojawia się głoska „r”. Czasami dziecko może przestawiać litery albo sylaby w wyrazach, ale ogólnie mowa dziecka staje się całkowicie zrozumiała dla otoczenia.

Powyższy schemat stanowi pewne uproszczenie, które można zawrzeć w cyklu: gaworzenie w 6. miesiącu życia – pojedyncze wyrazy w pierwszym roku życia – proste zdania w drugie urodziny – zdania rozwinięte w [trzecie urodziny](#) – dłuższe wypowiedzi w czwartym roku życia dziecka. Oczywiście, istnieje wiele odstępstw od powyższego schematu, a większość z nich ma charakter przemijający. Dziecko zwykle wyrównuje braki w mówieniu, kiedy nie zaniedba go otoczenie i otoczy się malucha wsparciem oraz zaoferuje pomoc logopedyczną.

Rodzaje opóźnień w mówieniu

Mówiąc o opóźnieniach w rozwoju mowy, ma się na myśli zazwyczaj te dzieci, które albo zaczęły mówić znacznie później niż ich rówieśnicy, albo zaczęły mówić we właściwym czasie, ale ich wymowa była nieprawidłowa, albo zaczęły mówić późno i do tego w sposób nieprawidłowy. Zazwyczaj ten typ zaburzeń w rozwoju języka ma charakter przejściowy, wynikający z indywidualnego tempa rozwoju malca. Zasadniczo opóźnienia w rozwoju mowy da się podzielić na proste opóźnienia rozwoju mowy, kiedy dziecko rozwija się ogólnie prawidłowo, oraz globalne opóźnienia rozwoju mowy, które towarzyszą ogólnemu niedorozwojowi malucha. Logopedzi wyróżniają trzy rodzaje opóźnień mowy:

- Prosty opóźniony rozwój mowy – wynika z zaniedbań wychowawczych, małej stymulacji otoczenia albo uwarunkowań genetycznych, ale zazwyczaj w końcowej fazie rozwoju mowa osiąga prawidłowy poziom. Dziecko może nie mówić nawet do 3. roku życia, ma mały zasób słownika i nie potrafi prawidłowo artykułować dźwięków. Dziecko może jednocześnie okresowo nie mówić i nie rozumieć słów (globalne opóźnienie) albo zaburzenia mowy ograniczają się do jednej funkcji mowy, np. gramatyki, leksyki czy artykulacji (parcjalne opóźnienie). Źródła nieprawidłowości w mówieniu mogą dotyczyć opóźnionego procesu mielinizacji włókien nerwowych, co hamuje szybki transfer impulsów elektrycznych, braku stymulacji werbalnej dziecka przez rodziców albo deficytów emocjonalnych malucha. Prosty opóźniony **rozwój mowy dziecka** należy różnicować z niedosłuchem, uszkodzeniem OUN i [upośledzeniem umysłowym](#).
- Niesamoistny opóźniony rozwój mowy – ten rodzaj dysfunkcji w mówieniu wynika z poważnych chorób takich, jak: głuchota, niedosłuch, upośledzenie umysłowe, uszkodzenia OUN (np. mózgowy porażenie dziecięce, dysfajza, **mikrouszkodzenia**

mózgu), zaburzenia wzroku, zaburzenia psychiczne, choroby przemiany materii czy jąkanie.

- Opóźniony rozwój mowy czynnej – występuje dosyć często, szczególnie u przedszkolaków, a dotyczy opóźnień w zakresie artykulacji dźwięków mowy. Dzieci nie mają wad w obrębie aparatu artykulacyjno-głosowego i rozumieją wypowiedziane do nich słowa, ale wykazują trudności w składaniu głosek w słowa i wypowiedzaniu wyrazów w odpowiednim tempie. Zazwyczaj dzieci z opóźnionym rozwojem mowy czynnej nie wykazują nieprawidłowości w rozwoju intelektualnym ani deficytów neurologicznych, dobrze słyszą, rozumieją polecenia, ale mówią niewiele, co przekłada się często na trudności w czytaniu i pisaniu (dysleksja, dysgrafia).

Przyczyny opóźnień w rozwoju mowy

Jak już wiadomo, opóźnienia mowy mogą dotyczyć samego mówienia, jak i artykulacji wraz z niezdolnością do rozumienia słów. Zaburzenia językowe mogą wynikać z wielu różnych przyczyn o charakterze endo- i egzogennym. Do głównych przyczyn opóźnień w rozwoju zdolności werbalnych u dzieci zalicza się:

- upośledzenia sensoryczne, np. wady słuchu;
- wady w obrębie aparatu artykulacyjnego;
- upośledzenie umysłowe;
- nieprawidłowo rozwinięte ośrodki rozumienia mowy w mózgu;
- zaburzenia motoryczne;
- deprywację środowiskową (brak stymulacji do mówienia przez otoczenie);
- zaniedbania wychowawcze;
- odtrącenie dziecka, chłód uczuciowy ze strony rodziców;
- nieprawidłowe wzorce językowe (**nieprawidłowa mowa** rodziców);
- brak treningu mówienia (mała ilość kontaktów z rówieśnikami);
- brak motywowania dziecka do mówienia, niezachęcanie do kontaktów słownych;
- uszkodzenia CUN;
- uszkodzenia układu pozapiramidowego;
- zaburzenia metabolizmu, np. fenyloketonuria;
- deficyt lub nadmiar bodźców akustycznych;
- niewłaściwe reakcje otoczenia na pierwsze wypowiedzi malucha;
- nieprawidłową więź matki z dzieckiem;
- wychowywanie się w rodzinie wielojęzycznej;
- [napady padaczkowe](#);
- zaburzenia wzroku;
- [autyzm wczesnodziecięcy](#);
- agnozę akustyczną lub słuchoniemotę.

Zazwyczaj negatywny wpływ czynników egzogennych (zewnętrznych, np. zaniedbań wychowawczych) na rozwój mowy daje się zniwelować pod wpływem ćwiczeń pedagogiczno-logopedycznych. Takiej możliwości nie ma w przypadku czynników endogennych (wewnętrznych), jak uszkodzenia mózgu.

Ćwiczenia w rozwoju mowy dziecka

Opóźnienia w rozwoju mowy to pojęcie tak naprawdę mało precyzyjne, które obejmuje zarówno brak mowy, niezdolność rozumienia słów, powolne przyswajanie wyrazów, zaburzenia tempa mowy, zaburzenia fonacyjne, zaburzenia oddechowe, jak i niezrozumienie zasad gramatycznych. Zazwyczaj dzieci częściej mają problemy z nadawaniem słów,

komunikowaniem się niż rozumieniem mowy. **Prawidłowy rozwój mowy** zależy od gotowości biologicznej i psychicznej malucha do mówienia. Zadaniem rodziców jest stymulować rozwój zdolności językowych u własnych szkrabów. W jaki sposób można to robić?

- Mów do dziecka jak najczęściej, powoli i wyraźnie. Komentuj, co aktualnie robisz albo co robi twoje dziecko. Nie zdrabniaj słów. Różnicuj intonację wypowiedzi. Dołączaj gestykulację. Nazywaj przedmioty z najbliższego otoczenia.
- Sprawdź, czy dziecko rozumie, co do niego mówisz, czy wykonuje twoje polecenia, np. „Pokaż oko”, „Przynieś misia”, „Podaj książeczkę”.
- Zaobserwuj, czy dziecko prawidłowo oddycha, gryzie, żuje i przełyka pokarmy. Przyjrzyj się jego narządom mowy – językowi i wargom.
- Zbadaj, czy twoje dziecko nie ma problemów ze słuchem.
- Mów do dziecka szeptem.
- Ucz maluszka koncentrowania wzroku na rozmówcy. Patrz na dziecko, kiedy do niego mówisz.
- Zachęcaj dziecko do rozmawiania, stymuluj jego potrzebę wyrażania emocji, chwal za każdą reakcję głosową.
- Nie wyręczaj dziecka w mówieniu, nie przerywaj mu w pół zdania, nie dokańczaj wypowiedzi za dziecko, nie wyśmiewaj jego nieudanych prób powtarzania wyrazów.
- Prowokuj sytuacje, w których dziecko ma szansę jak najczęściej mówić. Zadawaj pytania. Powtarzaj trudne wyrazy, ale nagminnie nie poprawiaj nieprawidłowych gramatycznie form ani nie wymagaj w pierwszej próbie nienagannej artykulacji słów.
- Zachęcaj maluszka do naśladowania odgłosów zwierząt czy przyrody, np. „Jak robi krówka? Mu mu...”, „A teraz jedziemy pociągiem. Ciuch ciuch ciuch”.
- Czytaj dziecku książeczki. Nazywaj to, co znajduje się na rysunkach. Podpowiadaj dziecku pierwsze sylaby słów, prosząc o nazwanie przedmiotu na ilustracjach.
- Śpiewaj dziecku, ucz wierszyków i wliczanek – w ten sposób ćwiczysz **słuch muzyczny**.
- Ucz nie tylko komunikacji werbalnej, ale też niewerbalnej – kontaktu wzorkowego, gestów, mimiki twarzy itp.
- Stosuj ćwiczenia oddechowe, np. razem z dzieckiem dmuchajcie piórko.
- Nie zapominaj o gimnastyce buzi i języka, np. masujcie sobie wzajemnie policzki, zachęcaj szkraba do naśladowania cmokania, ssania, mlaskania, parskania, robienia dzióbka z warg, oblizywania ust, przesuwania języka po podniebieniu itp.
- Zachęcaj dziecko do kontaktu z rówieśnikami, idź z nim na plac zabaw, zapisz do przedszkola lub żłobka, by „zmusić” malucha do komunikowania się z innymi. Nie porównuj jednak zdolności językowych własnego dziecka do innych maluchów.

Prawidłowy rozwój mowy to nie tylko zadanie dla dziecka, to także wyzwanie dla rodziców, którzy mają stymulować **zdolności językowe** szkrabów, by w przyszłości mogły swobodnie komunikować się z otoczeniem, mówić o swoich uczuciach, opowiadać, uczyć się wierszy i odnoście sukcesy w szkole.

autyzm.abczdrowie.pl